

Janne Salonen
KTT, dosentti, tilastoanalyttikko
Keva
janne.salonen@keva.fi

Katja Salmela
TTH el, asiantuntijalääkäri
Keva
katja.salmela@keva.fi

Voitaisiinko työuraeläkkeestä luopua? Käytännön kokemuksia julkiselta sektorilta

Työuraeläkkeitä on haettu selvästi ennakoitua vähemmän, ja lisäksi haetuista eläkkeistä hylätään reilusti yli puolet, mikä johtuu terveydentilaan, ikään ja työuran pituuteen liittyvistä kriteereistä. Tässä kirjoituksessa kuvataan julkisella sektorilla työuraeläkettä hakeneiden eläkepolut ja pohditaan työuraeläkkeen tarpeellisuutta.

Monissa maissa on varhaiseläkevaihtoehtona työuraeläke. Suomessa se tuli osaksi työeläkejärjestelmää vuonna 2017 pehmentämään vanhuuseläkeiän alarajan nousun vaikutuksia. Haettujen ja myönnettyjen työuraeläkkeiden määrä on jäänyt vähäiseksi, vaikka tarvetta arvioitiin aluksi optimistisesti.

Työuraeläkkeen ehdot ovat tiukat. Myöntäminen edellyttää pitkää (vähintään 38 v) ja kuluttavaa työuraa, vähintään 63 vuoden ikää sekä arvioida terveydentilasta sekä työstä. Jo lakia säädettäessä oli selvää, että hakijan ter-

veydentilan ja työuran selvittelystä tulee monimutkaista.

Työuraeläkkeestä neuvoteltaessa aliarvioitiin huoli, että kyseessä on odotettavissa olevaan hakijamäärään suhteutettuna eläkelaitoksille kallis eläke tietojärjestelmien ja hakemusten käsittelyn kustannusten vuoksi. Tämä huoli on toteutunut Kevassa ja uskoaksemme muissakin työeläkelaitoksissa. Onkin ehdotettu, että työuraeläkkeestä luovuttaisiin ja/tai hakijat käsiteltäisiin muiden eläkkeiden piirissä.

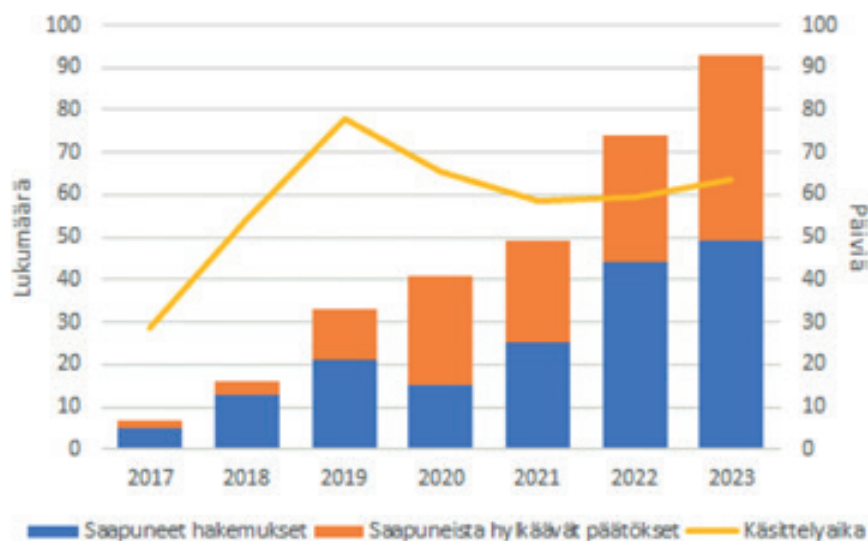
Tässä tutkimuksessa analysoimme julkisen sektorin työuraeläkettä hakeneiden eläkeratkaisut ja arvioimme muutamia tapauksia vakuutuslääkärin

näkökulmasta. Pohdimme, voitaisiinko henkilöt rinnastaa työkyvyttömyyseläkkeiden hakijoihin. Tutkimus palvelee työeläkejärjestelmän uudistamista ja ratkaisulinjan kehittämistä empiriaan perustuen.

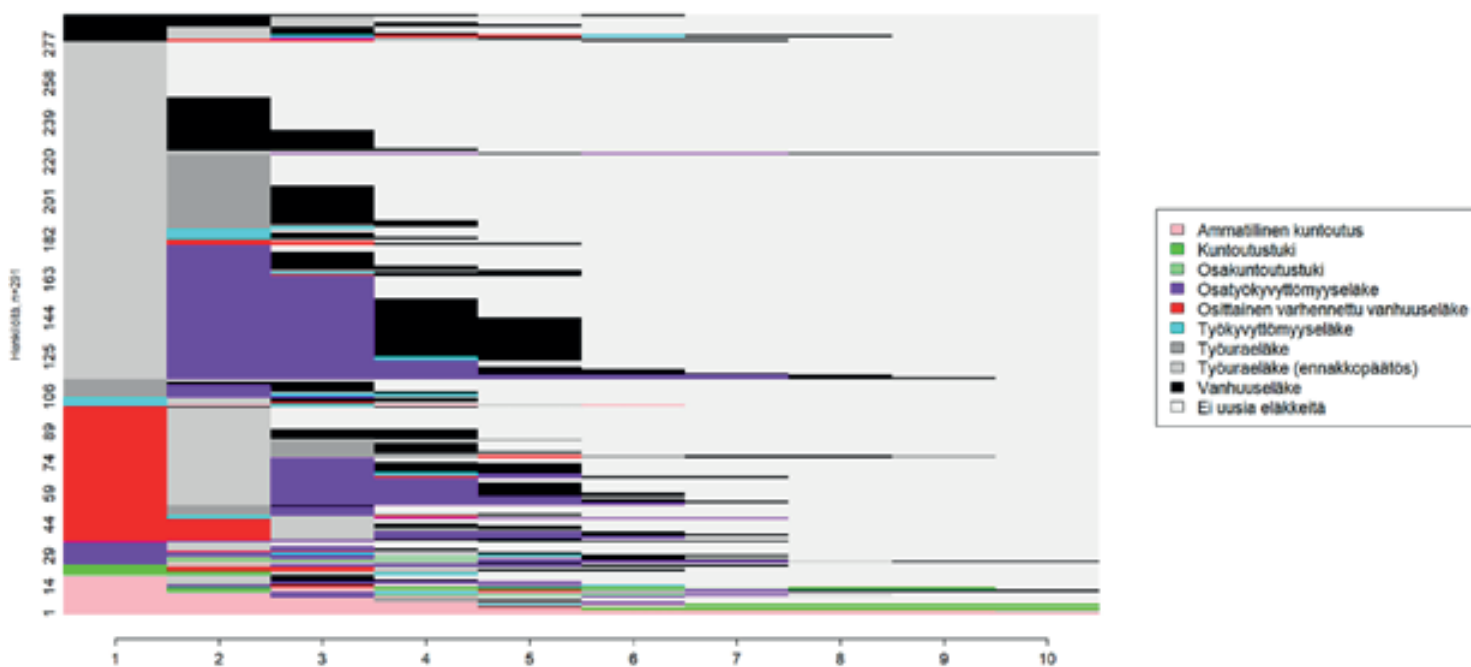
Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineisto on kokonaisaineisto, joka perustuu Kevan rekistereihin. Sieltä on poimittu julkisella sektorilla työuraeläkettä hakeneet henkilöt (N = 254) ja heidän eläkkeensä sekä lääkärinlausunnot vuosina 2017–2023. Aineistoon on liitetty tulorekisterin tieto henkilön pääasiallisesta ammatista.

Hakijoiden eläkepolkuja ennen ja

Kuvio 1. Julkisen sektorin työuraeläkehakemukset, ratkaisut ja käsittelyaika 2017–2023.

Kuvio 2. Julkisen sektorin työuraeläkettä hakeneiden henkilöiden eläkepolut. Kymmenen ensimmäistä hakemusta.

jälkeen työuraeläkehakemuksen havainnollistetaan R-ohjelmalla toteutetun sekvenssianalyysin avulla, lääkärinlausuntojen diagnoosien yleisyyttä sanapilvellä ja yksittäisten henkilöiden tilannetta tapauskuvauksen keinoin hyödyntäen B-lausuntoja ja vakuutuslääkärin perusteluja. Kuvaamme myös hakemusten käsittelyajat.

Työuraeläkkeen hakijat ja saajat

Hakijoista 59 prosenttia oli naisia. Aamatin valossa hakijat edustavat julkisen sektorin ammattirakennetta, erillisiä nimikkeitä esiintyy 60 (Ammattiluokitus 2010).

Työuraeläke on myönnetty vuoden 2023 loppuun mennessä 171 henkilö-

le. Myönnettyissä eläkkeissä korostuvat julkisen sektorin fyysisesti ja psyykkisesti vaativat ammatit.

Kuviosta 1 nähdään hakemusten määrän kasvu. Vuonna 2023 haetuista työuraeläkkeistä yli puolet sai hylkäävän päätöksen. Vertailukohtaksi työkyvyttömyyseläkkeiden hylkäysprosentti oli 30. Työuraeläkepäätösten keskimää-

Kuvio 3. Työuraeläkettä hakeneiden sairaustausta sanapilvellä kuvattuna. Kaikki lääkärinlausuntoihin liittyvät diagnoosit.

räinen käsittelyaika on 64 päivää.

Eläkepolut

Kuviosta 2 nähdään hakijoiden eläkehakemuspolut. Noin 40 prosenttia haki samaan aikaan tai ennen työuraeläkettä muuta eläkettä tai etuutta. Tyypillisesti edeltävä eläke oli osittainen varhennettu vanhuuseläke. Työuraeläkkeen ennakkopäätös ei välttämättä johda heti eläkkeen aloittamiseen. Käytännössä vanhuuseläke seuraa eläkepolulla varsin pian.

Hakijoiden sairaudet liittyvät yleisimmin ICD-10-luokituksen pääryhmiin M1, M5 ja M7, mutta lääkärinlausunnoissa esiintyy myös muita sairauksia (kuvio 3). Ensisijaisena syynä esiintyvät yleisimmin nivelrikkosairaudet (M15–M19). Myös myönnetyissä eläkkeissä painottuvat pääryhmä M:n sairaudet.

Tapauskuvauksia eläkepoluista

Tapaukset kuvataan hakemusprosessin ja terveydentilan näkökulmista. Jokaisessa tapauksessa korostuu jokin erityistilanne, ratkaisu tai ammatti (vrt. kuvio 2).

Tapauksen perusteella hylkäykset

johtuvat siitä, etteivät työn rasittavuuteen ja kuluttavuuteen liittyvät laissa tarkasti määritellyt kriteerit täyty. Esimerkiksi palomiehen tai mielenterveydenhoitajan työ ei ole automaattisesti kuormitusta aiheuttavaa, vaan työnkuvan luonne tarkistetaan huolellisesti jokaisen hakijan kohdalla erikseen. Tapauksista ilmenee myös, että ratkaisulinjaa haastavat rajatapauksina myönnetty osatyökyvyttömyyseläkkeet.

Pohdinta

Julkisella sektorilla työuraeläkettä hakee edustavat laajaa kirjoa eri ammatteja. Mikään ammattiryhmä ei korostu. Työuraeläkkeestä haetaan useimmiten ennakkopäätös, joka mahdollistaa eläkkeen aloittamisen myöhemmin. Kaikkiaan haetuista eläkkeistä (ml. ennakkopäätökset) on hylätty yli puolet. Hylkäykset johtuvat yleisimmin siitä, ettei työ ei täytä rasittuneisuuden ja kuluneisuuden kriteerejä tai ura on jäänyt kriteeriä lyhyemmäksi.

Julkisella sektorilla hakijoiden lukumäärä on kasvanut, mutta kaikkiaan se on jäänyt hyvin pieneksi. Sama koskee myös yksityistä sektoria. Julkisella sektorilla ryhmät, joiden ennakoitiin

hakeutuvan työuraeläkkeelle, kuten poliisit, eivät ole käytännössä lainkaan hakenneet – puhumattakaan, että lainvalmistelussa ennakoitu jopa 2 000 henkilön (julkinen sektori 500) vuosittainen hakijamäärä olisi toteutunut. Nykyään työuraeläkettä koskevat ennusteet ovat realistisempia.

Tapauksissa havainnollistuu se, että työuraeläkkeen ohella tulee käytännössä arvioitavaksi edellytykset osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Työuraeläkkeen edellytysten arviointi vaikuttaa turhalta, jos kriteerit työkyvyttömyyseläkkeeseen täyttyvät. Käytännössä 60-vuotiaan kriteeri ammatillisesta työkyvyttömyydestä huomioidaan kaikissa eläkelaitoksissa.

Vähintäänkin työuraeläkkeen myöntämisen kriteereitä tulisi selventää ja yksinkertaistaa. Tietoisuutta rasittaviksi ja kuluttaviksi tulkittavista työnkuvista tulisi lisätä sekä hakijoiden että hoitavien lääkäreiden keskuudessa. Tämä varmistaisi hakijoiden tasa-arvoisen kohtelun.

Työuraeläkkeen laskenta on edellyttänyt työeläkelaitoksilta mittavia ja kalliita ICT-sovelluksia ja jatkuvaa manuaalista ratkaisutyötä. Oma lukunsa

Ammatti ja ikä	TYRE eläkepolulla (käsittelyaika, työuraeläkkeen kesto, pv ¹)	Sairauden ICD-luokitus (asiakirjojen, lääketieteellisten selvitysten lukumäärät)	Tilanne vuoden 2023 lopussa
Palomies, 63 v.	TYRE (104, 267) – VE	I34.1 (40, 2)	VE
Ruokapalveluvastaava, 63,1 v.	TYRE (60, 0) – OSAK – TK – VE	M19.0 (49, 3)	VE
Sairaanhoidtaja, 63 v.	OVE – TYRE (35, 217) – VE	M15.8 (54, 3)	VE
Lähihoitaja, 63,8 v.	TYRE (71, 0) – OSATK – VE	M15 (39, 5)	VE ja työssä
Palvelupäällikkö, 63,3 v.	TYRE (64, 0) – OSATK	E11.9 (43, 4)	OSATK ja työssä

¹TYRE=Työuraeläke, VE=Varsinainen vanhuuseläke, TK=Työkyvyttömyyseläke,

Taulukko 1. Työuraeläkettä hakeneita tapauksia.

1: Palomies, joka olisi päässyt työkyvyttömyyseläkkeelle todennäköisesti jo ennen työuraeläkkeen hakemista. Myönnetty lopulta vanhuuseläke. Hengästyy sairauksien takia herkästi. Fyysinen suorituskyky on heikko ammatti huomioon ottaen.

2: Ruokapalveluvastaava, joka hakenut työuraeläkkeen ennakkopäätöstä. Arvioissa työn kuluttavuutta ja rasittavuutta koskeva kriteeristö ei täytynyt. Työkyvyttömyyseläkekriteerit täyttyvät ja myönnetty osatyökyvyttömyyseläke. Käsiä kuormittava työ.

Työkyvyttömyyden ammattiin aiheuttaa selkeä ranteen ja peukalon tyven nivelrikko.

3: Sairaanhoidtaja, jolle työuraeläkkeen sijaan myönnetty osatyökyvyttömyyseläke iän ja kaularangan rappeuman muutosten perusteella.

4: Lähihoitajan työuraeläkehakemus hylätään ja osatyökyvyttömyyseläke myönnetään. Jo työuraeläkehakemuksen käsittelyssä olisi ollut aiheellista selvittää terveydentilaa tarkemmin. Esimerkiksi mitään radiologisia löydöksiä ei ole esitetty (pääasiallinen sairaus M15).

Hakijalla todettu sairaaloinen lihavuus, mutta ajankohtaisesti kevyt työ. Arvioimme, että osatyökyvyttömyyseläke myönnetty rajatapauksena. Henkilö jatkaa ammatissaan myös vanhuuseläkkeen rinnalla.

5: Palvelupäällikön työuraeläkehakemus hylätään ja osatyökyvyttömyyseläke myönnetään. Fyysisesti kevyt työ. Henkilöllä täysin hoitamaton masennus. Arvioimme, että osatyökyvyttömyyseläke myönnetty rajatapauksena. Henkilö jatkaa ammatissaan eläkkeen rinnalla.

on työterveyshuollon työkuorma haki-
jan terveydentilaa arvioitaessa. Näihin
liittyviä kustannuksia ja työmääriä ei
pitäisi väheksyä vain siitä syystä, että
eläke haluttiin varhaiseläkevaihtoeh-
doksi vuoden 2017 eläkeuudistuksesta
sovittaessa. Tutkijoiden arvioissa työ-
uraeläkkeen kustannuksista varoitettiin.

Koska työuraeläke on osoittautunut
vain harvoille todelliseksi eläkevaihto-
ehdoksi, sen aitoa tarkoituksenmukai-
suutta on syytä eri näkökulmat huo-
mioiden arvioida kriittisesti. Työeläk-
keen alaikäraja on nousussa, ja se lisää
haasteita työkyvyn kanssa kamppaile-
ville, mutta näihin haasteisiin voidaan
vastata muiden työkyvyttömyyseläk-
keiden keinoin. Työeläkejärjestelmän
tavoitteet tai periaatteet eivät horjuisi,
vaikka työuraeläkkeestä luovuttaisiin.

Haluamme kiittää Työterveyslää-
käri-lehden toimitusta asiantuntevista
huomautuksista.

KIRJALLISUUTTA

- Vidlund, M.; Lindström, P. 2023. Työuraeläke rantautui Suomeen, Ruotsiin ja Tanskaan, T & Y 2/2023.
- Väänänen, N. 2015. Onko työuraeläkkeitä muualla? Eläketurvakeskuksen katsauksia 02/2015.
- Uusitalo, H. 2020. Tutkimus ja päätöksenteko hyvinvointivaltiossa. Havaintoja viideltä vuosikymmeneltä. Into Kustannus Oy, Riika.
- Kannisto, J. 2023. Osittainen varhennettu vanhuuseläke ja työuraeläke: Uudet eläkelajit 2022. Eläketurvakeskuksen tilastoja: 03/2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023042739105>
- Kautto, M; Risku, I. (toim.) Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista. Eläketurvakeskuksen raportteja 02/2015. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-216-8>
- Mäkelä, K ja Markus, M. Työuraeläke. Työterveyslääkäri, 2023;41(3):24–27.
- Eläkesäätiöyhdistyksen seminaarissa maalattiin isoa kuvaa 29.6.2023.
- Tikanmäki, H; Reipas, K; Lappo, S. ym. 2022. Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2022. Eläketurvakeskuksen raportteja 05/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-691-351-6>
- von Bonsdorff, M. E, Wallin, M, ja von Bonsdorff, M. B. 2016. Eläkeuudistuksen sisältö tunnetaan huonosti: havaintoja terveydenhuollon tutkimuksesta. Työelämän tutkimus, 14(2), 210–217. <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/87013/45912>
- Lassila, J., Määttänen, N. ja Valkonen, T. 2015. Työeläkeuudistus 2017: vaikutukset työuriin, tulonjakoon ja julkisen talouden kestävytyteen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 1/2015.